

Puigdorca

Balsareny

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Sector est del terme municipal
Emplaçament Carretera a Avinyó (BP-4313), al km. 41,6 camí direcció sud i després est, uns 400 m.
Alçada: 365

Coordenades:

Latitud: 41.86212
Longitud: 1.88937
UTM Est (X): 407821
UTM Nord (Y): 4635064

Classificació

Número de fitxa 08018 - 271
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Conjunt arquitectònic
Estil / època: Medieval Modern Contemporani Popular
Segle XII-XX
Estat de conservació Bo
Protecció Legal
Tipus de protecció: Inexistent
Observacions protecció: Pla General d'Ordenació Urbana del Municipi de Balsareny (PGOU). Article 133 (protecció de masies). Núm. 16: Puigdorca. Article 76 (edificis especialment protegits). Núm. 7: Sant Jaume de Puigdorca. dc., 27/11/1991 - 12:00
Data aprovació:
Número inventari IPA 16257; IPA 16291 (capella)
Generalitat i altres inventaris
Accés Fàcil
Ús actual: Residencial - productiu
Titularitat Privada
Titular: 001906700DG03F0001HT

Fitxes associades:

[Capella de Sant Jaume de Puigdorca](#)

[Molí de vent de Puigdorca](#)

[La Masia](#)

[Les Planes de Puigdorca](#)

[Mur d'uns horts de la Guerra Civil](#)

Autoria de la fitxa Jordi Piñero Subirana

Data de registre de la fitxa: ds., 10/12/2022 - 12:37

Descripció

Masia de grans dimensions i de característiques senyorials que està emplaçada a les planes de Puigdorca, una terrassa fluvial que s'allarga a la riba oriental del Llobregat. El conjunt consta d'un primer recinte a llevant on hi ha el cos residencial principal, de planta rectangular (amb planta baixa més dos pisos) així com una àmplia zona de coberts a la dreta. Davant de la casa es genera un pati tancat amb portal. A ponent hi trobem un segon recinte on hi ha la masoveria, la capella i diversos coberts al voltant d'una magnífica era enrajolada. En el camí d'accés a la masia sengles rengs d'arbres plantats a banda i banda acaben de donar una aire escenogràfic al conjunt de Puigdorca.

Tot i que la masia és d'origen medieval, el cos residencial fou reconstruït de bell nou l'any 1798, tal com indica una inscripció. Es tracta d'una edificació uniforme i ben planificada que s'estructura en tres crugies. En conseqüència, la façana principal també adopta una distribució tripartida. L'àmbit central es caracteritza per una gran galeria de dos arcs rebaixats al primer pis. El portal queda descentrat, a l'esquerra, i al segon pis s'obren dos ulls de bou de forma el·líptica. L'àmbit de l'esquerra es distribueix en base a dos eixos verticals, un amb balcons i l'altre amb petites finestres. I a la parat dreta hi trobem una galeria de tres arcs al segon pis i un balcó al primer. El resultat és una composició no del tot simètrica però ben ordenada i que destaca per l'ampul·lositat de les galeries i les obertures. Les obertures són emmarcades amb pedra picada sobre un parament arrebossat i pintat de color rosat. Els capitells de la galeria principal són decorats.

La resta de façanes tenen una rellevància arquitectònica molt menor. La de ponent presenta dues files de finestres balconeres i té un terrat adossat. La façana posterior té una altra galeria de tres arcs i una cisterna adossada.

A l'interior la casa ha conservat les característiques senyorials, tal com era a principis del segle XX. Als baixos el portal dona accés a una àmplia nau central coberta amb volta d'arc rebaixat que distribueix cap a les estances laterals. Al fons conserva un pedrís amb escales que servia per muntar a cavall. Al primer pis destaca una magnífica sala coberta amb enteixinat que té diverses portes decorades amb marqueteria i, al damunt, pintures murals que representen diversos escuts de ciutats i províncies, entre d'altres Barcelona, Tarragona, Lleida, Girona, Manresa... La decoració interior d'aquesta sala es devia realitzar entorn de l'any 1803, tal com informa la inscripció d'una de les portes que, a més, té gravades amb marqueteria les inicials dels darrers propietaris.

La capella és una construcció exteriorment sòbria, aixecada l'any 1624. La façana principal, encarada vers el nord, consta tan sols d'un portal emmarcat amb pedra picada ornamentada amb motllures i, al damunt, una petita finestra rectangular. És coronada amb un campanar d'espada molt ample, reconstruït en la restauració que s'hi va fer a la dècada de 1950.

També són interessants els coberts situats a llevant, amb una pallissa oberta mitjançant una galeria d'arcs i, uns metres al sud-est de la casa, un molí de vent de tipus americà, característic del tombant de segle XX.

Servia per bombar l'aigua d'un pou.

Observacions:

Inscripció a la galeria central de la façana principal: 1798

Inscripció all portal de la capella: 1624

Inscripció en una llinda interior de la capella: 1702. Isidro Rodoreda Puixdorca

Inscripció al portal d'entrada al barri: 1891

Història

El topònim del lloc és compost per l'orònim *puig* i el nom propi germànic *Dorca*, ben documentat a Catalunya a l'edat mitjana. La capella de Sant Jaume és documentada des del segle XII, moment en què tenia la categoria de parròquia. Pel que fa al mas, està documentat l'any 1363 (Serra; Carreté, 205: 135).

La capella actual és una construcció del 1624, tal com indica la llinda del portal. Segons documents parroquials, el 1628 el papa Urbà VIII va firmar un decret que declarava l'església de Sant Jaume de Puigdorca sufragània de la de Santa Maria de Balsareny, i disposava que s'hi fes un cementiri a fi de poder-hi enterrar els difunts dels masos d'aquesta part del Llobregat quan el riu baixava crescut i no es podia passar pel gual per anar al cementiri de la parròquia. Els masos del costat de llevant del Llobregat eren la Rabeia i les cases del Pla de Vilamajor, el Vilar, l'Alou i Puigdorca. Abans de la Guerra Civil de 1936 per Sant Jaume encara s'hi celebrava una festa major amb ball, al qual hi acudien els habitants de les cases de l'entorn. En l'actualitat a la capella només s'hi diu missa per la diada de Sant Jaume.

En relació al mas, l'any 1702 el propietari era Isidro Rodoreda Puixdorca, segons informa una inscripció. Pel que sembla, devia fer poc que a conseqüència d'un matrimoni el cognom Rodoreda substituïa el de Puigdorca. L'any 1760 es pagaven tres lliures, 14 sous i 11 diners per conreus, vinyes, horts, boscos, erms i la casa. El 1775 l'heretat tenia 12 jornals i mig de sembra, 2/24 d'hort, dos jornals de vinya, 39 de bosc i 16 de pastures. També tenia horts al Llobregat i la casa, amb un matxo, dos bous, sis porcs i 30 ovelles. Per tot plegat pagava 201 rals i 19 diners al cadastre, i era un dels contribuents més importants del poble.

Tal com hem dit, el cos residencial es va construir de bell nou l'any 1798, quan la masia es va transformar en un casal de característiques senyoriales. Posteriorment s'hi han fet altres obres o ampliacions, com el mur que tanca la lliça, aixecat el 1891, els coberts de ponent o la masoveria.

L'any 1936 Puigdorca pertanyia a una família de Barcelona: Concepció Mas n'era la propietària, germana d'August Mas. Durant la Guerra Civil la masia fou ocupada pels sectors revolucionaris. Com a fet anecdòtic, a la sala noble encara es conserven grafits que van fer tant els revolucionaris com els soldats franquistes quan van instal·lar-se a la casa després de la guerra. A la finca de Puigdorca s'hi va portar a terme un projecte comunitari que la intel·lectual francesa Renée Lamberet, en una publicació, destaca com a exemple de solidaritat entre obrers i camperols. Segons la crònica que en fa Lamberet, a Puigdorca 15 famílies van constituir-se com a col·lectiu adherit a la CNT per impulsar un projecte agrícola que va rebre l'ajuda dels obrers del tèxtil i dels miners en forma d'aportacions monetàries i també de treball personal. Els membres d'aquest col·lectiu van fer la rompuda d'un terreny de 60 hectàrees que estava situat a la part alta de la finca i que fins aleshores servia, entre d'altres coses, per anar-hi a caçar. També van decidir impulsar nous horts a la plana. Per això van construir un gran dipòsit de 1.500.000 litres, un pou de 7 metres de fondària al costat del Llobregat i una caseta on hi havia una bomba per propulsar l'aigua. Una canonada conduïa l'aigua des del pou fins al dipòsit. A la zona propera a la caseta, amb l'ajuda dels obrers s'hi van

habilitar horts per als camperols. Totes aquestes instal·lacions, que estaven situades en una terrassa fluvial de les Planes de Puigdorca, probablement al sector on ara hi ha la casa de totxo coneguda com la Masia, van ser desmuntades en acabar la guerra. Així mateix, un tros de riu més avall (Lamberet diu a les “Malloles”), en un terreny ple de còdols d’uns 200 x 40 metres van crear una altra zona d’HORTS i van construir-hi un “mur de defensa” per protegir els horts de possibles avingudes del riu. Aquest mur encara es conserva, situat al costat de l’antiga resclosa de la fàbrica de Vilafruns, que es troba al sector industrial encara avui conegut com les Malloles.

Francesc Soler, en el seu llibre memorialístic “Pàgines viscudes” desmitifica i rectifica algunes de les afirmacions de la periodista francesa. Soler diu: “referent al regadiu de Les Planes, hem de conèixer que la intenció era bona, però que va resultar un fracàs. Segurament que a la col·lectivitat li va costar molts diners i treball, però, com que estava mal instal·lat, no va donar el resultat que esperaven: el pou, que no donava prou aigua; les canonades, que es rebentaven... de manera que ben poc va funcionar (Soler, 1989: 9)”. Segons Soler, quan acabada la guerra la propietària Concepció Mas va tornar es va desentendre del projecte i va anar a l’Ajuntament a “tornar-lo al poble”. L’Ajuntament va lliurar tota la instal·lació a la Recuperació Nacional, els quals la van desmuntar. Soler també informa que els diners per pagar les instal·lacions havien sortit en part de la tala del bosc de Puigdorca, que va comportar la destrucció del Reguer de Puigdorca: un bosc emblemàtic de roures i alzines centenàries que era un lloc d’esbarjo molt popular a Balsareny.

Després de la guerra la casa ja no ha estat habitada. A mitjans de segle XX la propietat havia anat a parar a una notaria de Barcelona. Pels volts de 1944 la va comprar Esteve Caus Testagorda. Els nous propietaris van utilitzar la masia com a explotació agropecuària. En aquest moment la finca ja incloïa l’antic mas del Vilar, en ruïnes. Poc després el nou propietari va fer construir en indrets propers de la propietat dues cases de maó d’un estil similar: la Masia i Les Planes de Puigdorca. Aquesta darrera és del 1949. Sembla que hi vivien pagesos vinculats a la casa mare. A la dècada de 1950 es va restaurar la capella.

Bibliografia

CARRETÉ PARERA, Ramon (2010). *Noms de lloc, de casa i de persona de Balsareny*. Institut Cartogràfic de Catalunya, Barcelona, p. 111, 138-139.

LAMBERET, Renée (1938). “Peasant collectivity of Balsareny. Miners and textile workers work for revolution”, *Spain and de World*, núm. 27. Londres (5 gener 1938). (Article traduït de la publicació de l’autora francesa Renée Lamberet: *La Nouvelle Espagne Anti-fasciste*).

LAMBERET, Renée (1938). “La colectividad campesina de Balsareny”, *La Tierra, periódico anarquista*, núm. 333 (22 gener 1938). (Article que és una versió en castellà de l’anterior, traduït de la publicació de l’autora francesa Renée Lamberet: *La Nouvelle Espagne Anti-fasciste*).

SERRA SALA, Joan. M. (1988). “Balsareny”, *Història del Bages*, vol. 1. Parcir Edicions Selectes, Manresa, p. 140.

SERRA SALA, Joan M.; CARRETÉ PARERA, Ramon (2005). *Balsareny, ahir i avui*. Ajuntament de Balsareny, p. 135, 132.

SOLER CASTELLA, Francesc (1989-91). “El Reguer i altres coses de Puigdorca”, *Pàgines viscudes, volum 1*. Cercle Cultural de Balsareny; Ajuntament de Balsareny, p. 9.

